

Térey János újabb verses epikai kísérlete nem pusztán a budapesti látkép, vagy a korábbi drámák (*Asztalízene*), és epikai művek (*Termann hagyományai/hagyatéka*) referenciális környezetének megisméltése miatt lehet

70 Makai Máté

A SZELLEM HELYEI

Térey János:

Átkelés Budapesten

posztmodern fogásként – önmitizációs kísérletként a saját szövegre, ezáltal az írást már mindenkor megelőlegező szövegyszerűsége való hivatkozásként működne, sokkal inkább az életmű nyelvi-retorikai koherenciájára és tudatosságára figyelmeztet. Így, hogy kötete témájának megfelelően Budapest történelmi mocsarába ugrik fejest, szintén nem váratlan: versnyelvében mindig is ott lapult a konkrét és a fennkölt, a profán és a szent feszült, ironikus kettőssége – ahogy a költő szavakkal a fejében botorkál az aszfalton. A *Felhőkarcolót Budapestre* című korábbi verse kifejezően mutatja be ezt az egyedi keveréket: „Béklyókat kovácsoló / despota, rögválóság! / én nem leszek csatlósa, nem. / Győzze le a lapályt / megannyi vertikális / a grafitszürke köztereken. / Felhőkarcolót Budapestre, / százat, ezeret!”

Az hommage lehetősége tehát adott: a budai hegyvidék a Mulholland Drive – kis magyar Beverly Hills (*A szeretetlenség útját kikövezni*), mögötte (alatta) pedig megannyi pitiáner tragédia, sors és cselekmény. A történetek azonban egytől egyig jól megválasztott izgalmas helyzetek, fordulópontok, valódi történelehelzetek: egy szerető szembenéz a felszarvazott férjjel, a pornórendező távolságtartóan megtagadja a filmjeiben szereplő barátnője közeledését, a házra járó franciatanárnő sorra kudarcot vall szeretőivel, a mintaférfi és neurológus a *rosszakaratú hívás azonosításán* nyűglődik.

A kortárs környezet szoros ábrázolása és az arrogancia határáig menően választékos nyelv Téreytől megszokott kontrasztja ismét csak szembetűnő. A külügyminisztérium karácsonyi eseményén egyházi ének szól, míg a felső körök, a „protokollfőosztály” elit módjára szórakozik, borozgat: „E jászolhoz csábító dallam szomszédságában / Profánul csengett a prémiumról való beszéd, / De passzoltak a kerek tanninok, friss savgerincek / Az ikrás, omlós Szent Jakab-kagylóbélhez / Meg a tejszíntől síkos tésztához.” (*A szeretetlenség útját kikövezni*) Továbbá ebben a tendenciában, a magasröptű szókinccs és a téma

ismerős az olvasónak, hanem a szerzői nyelvhasználatra való finom utalások miatt is. *A maku látlan ember* című írásában megidéződik *A rosszakaratú hívás azonosítása* a *Téreyő* című kötetből. Ennek tartalmilag alig van jelentősége, ám ahelyett, hogy mindez – afféle

profanitásának egyvelegében oldódik – ismét megszokott módon – pop- és magaskultúra összeférhetetlensége, ahogy az *Őcskös* című szövegben olvasható: „Rudit csábítják ezerszer az alsóvárosi tájak szirénhangjai, / A popkornkultúra, saját művészajlama... / Meg a függetlenedés vágya, / S a tinédzserpornó a táblagépén: / Többszörösen megtörténhet vele a Pop.” A klasz- 71 szikus műveltség és a szórakoztató kultúra egymásra írása, vagy talán jóval pontosabban, az utóbbi komolyan vétele, egymástól távolabb álló hagyományokban is észlelhető a kortárs magyar irodalomban. Hasonló törekvéseket követ, így a művészi értékek intézményi zónáit és a látszólag könnyelmű fogyasztói kultúra kliséit rendeli egymás mellé, és egyszersmind parodizálja e két kulturális réteg viselkedésformáit Bartók Imre is *A patkány* évével indított regénytrilógiájában. Míg Bartóknál a legkomolyabb filozófia válik egy blódség határán egyensúlyozó tragikomikus, képi regényfolyam témájává, addig Téreynél az előkelősködő, már-már urizáló verses epika erőszakolja meg váratlanul termékenyen a kortárs kultúra legszélesebb rétegeit.

Ennek megfelelően Térey a maga által megkezdett úton halad tovább, és a már jól kimunkált saját nyelvét teszi újra meg újra próbára a verses epika (epikus vers?) megújítási kísérletéhez híven.¹ Végigtekintve a szerző eddig műfajközi próbálkozásain, (*Paulus; A Nibelunglakópark; Jeremiás avagy Isten hidege; Protokoll*, stb..) egyáltalán nem tűnik váratlannak egy versformában szedett novelláskötetet megjelentetése sem. Ennek ellentétéképp a *Mollban* egy ciklusnyi novellaként íródott, a versek epikusságát kontúrozó szöveg volt olvasható. Mindez talán egy nagy ívű ars poetica része, melyben Térey hagyomány és modernitás örök dualizmusát a saját modorában írja meg.

A többségében az *Élet és Irodalom* tárcarovatában megjelent szövegek (egyes szám harmadik személyű) elbeszélője egyébként az *Early Winter* című írás egy metanyelvi szintre emelhető részletével vélhetően jól körülírható. A novella szereplője egy külföldön élő építész-mérnök, aki volt felesége után leskelődik, nyomait kopóként követi Budapest-szerte. Ámde az idézet ennél pontosabb: „Zsiborás / Keskeny árnyék a kertvárosi házfalon: / Se nem a detektívek szakszerű elkülönülése, / Se nem a tolakodók öncélú kíváncsisága. / Nincs álcsapkája, se álcazemüvege.” A megfigyelő, aki saját pozícióját is hangsúlyossá teszi, a versekre is jellemző „távolságtartó személyesség”² Téreynél jól ismert ambivalenciáját hozza: a hely, a város megmutatása mögé bújtatott sorsfordulók és tragédiák cselekményei éppen a költészetben benne rejlő fennkölt potenciálját aknázzák alá. A tárgy-, helytisztelet ódai magasztalását már mindig kikezdi az alabástrom formák alatti hétköznapiság. Térey egymás mellé emeli a budai hegyek arisztokratikusságát, a kőbányai paneleket, a budafoki kocsmát, és az V. kerületi Szent István

teret. Az *Átkelés Budapesten* a városhoz való ódai odafordulást ígér – és a helyek, sorsok, emlékek és történetek nélküli érthetlenségére is figyelmeztet. A kötet annak a példája, hogy az újdonság erejével ható ismeretlen helyszínek is otthonossá válnak azok képzelettel és emberi sorsokkal való feltöltése folytán.

Az *Early Winter* azonban más tekintetben is fontos darabja a kötetnek. A feleségét kukkoló Zsiborás napokig visszajár a nő (egykor közös) lakásával szembeni lépcsőházba, annak reményében, hogy esetleg meglesheti őt. Egyik este szeretkező párt vél látni a lakásban, szinte hallja, ahogy „Csattog a fickó combja a nő feszes fenekén”, ám később kiderül, hogy a ház előtt hajlongó fák ölelése, árnyéka és fájdalmas képzelete tévesztette meg őt. Zsiborás tehát több tekintetben is a kötetben szóhoz jutó elbeszélő alteregójának tekinthető. A hallucinált szeretkezés, mely a budapesti környezet „meglátásának” analógiájára szépen bomlik ki, egyfelől a szerző saját fantazmáinak analógiája. Ámde hogy máshogy jelenhetne meg egy mindentudó (verses) elbeszélő, mint kiterjesztett képzelete látomásai között?

Annak ellenére azonban, hogy az *Átkelés Budapesten* részint érthetetlen a helyszínek feldolgozása nélkül, a kötet nemcsak elkerüli annak a csapdáját, hogy egy viszonylag érdektelen útikalauzzá váljon, arra is képes, hogy az ideologizálás ellenében hasson. Erre szolgálnak a leghétköznapibb témák: lakást kereső házaspár, a hétköznapokból menekülni próbáló, szociálisan frusztrált tanár, az egykori szerencsétlen iskolatársukról merengő középkorú nők, megcsalások, fel nem dolgozott válások, a felső tízezer budai izogatása, egy színésznő édesapjának halálhíre a filmpremier estéjén. Ezek önmagukban ugyanakkor láthatatlan végpontok, szélsőértékek is, olyan epikai, narratív szempontból túlcsonduló szituációk, melyek mindig is jellemzően szétfeszítették Térey verseinek lírai kereteit (például *Sonja útja a Saxonia mozitól a Pirnai tériig* című versben – számos egyéb mellett). A legtöbb kritikus – és nyilván az olvasók is – azonban azon akadnak fenn elsősorban, hogy a vers formában megírt szövegek mégis csak egy „novellakötetként” íródtak, ahogy az alcím sugallja. Ismerve azonban Térey verses epikai műveit, elosztható a kétely, hogy hová is volnának sorolhatók az írások, vagy hogy mi adná létjogosultságukat.

Az *Átkelés Budapesten* a kárhozott „peremvidékeket”, a szeretetlenek országát mutatja be. Így Térey kísérlete – s ezzel már a *Moll* is jellemezhető volt – amiatt is kimagasló vállalkozás, hogy a túlzottan is könnyen strukturalódó és ítélkező honi közélet tendenciáival szembe menve ideológia- és politikamentes hazaszeretetet közvetít – mert egy Budapestnek dedikált kötet olvasható úgy. Az írások térben, időben és a bemutatott társadalmi rétegek tekintetében is heterogén sokféleséget mutatnak, a rendszerváltás előtti idők közvetve vagy közvetlenül (*A hurokban*) ugyanúgy megjelennek, mint

az azt követők. Ugyanakkor az időtlenség általánosító gesztusával is jellemezhető az *Átkelés Budapesten* történetisége – amint Laik Eszter megjegyzi³ –, ezzel is közelebb hozva egymáshoz a verses epika archaizáló nyelvezetét és a szövegek témáit.

A leíró perspektíva tehát tágas, az épületek, a villamosvonalak, 73 utcák nem csak a bennük élő emberek életétől, hanem saját történetüktől is függenek. A kötet második szövegében (*Aki élő, zajjal jár*) egy fiatal pár lakást keres a Svábhegyen, és olyan épületre bukkan, melyben a nő ártó, rossz szellemeket, az épület saját, lélegző múltját sejtí, mígnem a felújításra érkező férfi, ráismerve egykori megkínzásának helyszínére, emberi sorsral tölti fel a falakat. Szépen egymásra íródik itt ember és tárgy története: „Fél évszázad elteltével is fölismerete a házat, / Salátává alázott fiatalember. / Démonizált hely, tégláiba ízesült a zord idő: / Föllobogózott halálház horogkeresztrel, / S a villámló SS-rúnák a válllapokon”.

A hely szelleme és a későn érkezők történetei szövődnek igen erős textúrává az *Átkelés Budapesten* szövegeiben, melyeket olvasva bátran állítható, hogy Térey János képes újra meg újra magasabb szintre emelni, produktívan próbára tenni a keze alatt biztosan működő, sajátos versnyelvet. A minimalista elv tömörsége, a lírában rejülő esszencializmus, valamint a realista célkitűzések által megkövetelt epikusság olyan összhangra találunk a kötet novelláiban, melyek több irányból képesek ingerelni az olvasót, aki egy nagyszabású műfaji maximalizmus elszenvedője lesz. (*Libri Kiadó, Budapest, 2014*)

Új Forrás 2015/8 – Makai Máté: A szellem helyei
Térey János: *Átkelés Budapesten*

¹ Vö.: Sántha József: *Retrospektív emlékezet*,

<http://www.revizoronline.com/hu/cikk/5084/terey-atkeles-budapesten/>

² Herczeg Ákos: *Napjaink romjai*, Alföld, 2014/10, 105.

³ Laik Eszter: *Budapesti balladák*, <http://www.irodalmijelen.hu/2014-jul-8-1611/budapesti-balladak>

